

cem petunt, ipsam veritatem confodiunt, & inter manus veluti strangulant.

Status controversiæ formatio.

§. CCXI.—Deinde, cum disputatio thesin & antithesin inter se comparet, & quidem contradictorie oppositas: (§. CCIX.) consequens est, ii. ut RESPONDENTIS sit, thesin proponere, quae examini subiicienda sit, OPPONENTIUM autem, eidem opponere antithesin contradictoriam. iii. Ut, si quid obscuritatis insit thesi, ea a *respondente* alterius rogatu explicanda, & ne in *λογωμαχίαν* incidant disputantes, ambiguitas hoc modo candide tollenda sit. iv. Ut *opponentis* sit, non modo thesin indicare, quam impugnare decreverit, sed & si paullo prolixior illa videatur, accurate definire, quid in illa impugnare velit. Et haec est illa STATUS QUAESTIONIS FORMATIO, quae primam disputationis partem merito constituit (*).

Ea quomodo fiat?

§. CCXII.—Status quaestionis ita formatur, ut distincte ostendat opponens, de quibus propositionibus non futura controversia, & quae demum illa sit, de qua quaestio inter disputantes agitata sit in posterum (†).

Quale argumentum opponendum?

§. CCXIII.—Jam, quum porro disputatio sit comparatio, theseos & antitheseos accurata, & per justas ratiocinationes facta: (§. CCIX.) consequens est, v. ut jam *opponentis* officium sit, thesin respondentis tali

(*) Sine ea nihil fructuosum e disputatione expectandum. Semper enim disputantes a chorda aberrabunt, & alteruter eorum, ubi alia via evadere non potest, dilabatur ad id, de quo non est quaestio. Sane, quod in lite forensi bene instructa est *litis contestatio specialis*, seu responsio ad partes libelli singulas categorica; id in disputatione est *status quaestionis, seu controversiæ formatio*. Ex utraque enim, qua de re disputatio sit futura, statim elucet.

(†) E. g. fingamus, thesin a respondente propositam: *pignus est contractus re initus, bonae fidei, quo res a debitore creditori in securitatem crediti traditur, soluto debito in specie restituenda*. Una quidem haec thesis est, quippe definitio: sed plures alias propositiones complexa. Quamobrem, qui eam impugnaturus est, ostendere debet, de quibus propositionibus non futura sit controversia, & quam in specie ipse sub incudem revocaturus sit, e. g. se i. *non negare, pignus esse contractum*, multo minus, n. *eum contractum esse bonae fidei*. Concedere se etiam, iii. *pignus tradi posse*, & iv. *si tradatur, id fieri in securitatem crediti*. Unam superesse quaestionem, de qua jam agendum sit, nempe *an pignus omne sit contractus re initus?* Adfirmari hoc a respondente in thesi, sibi vero veriolem videri antithesin: *quoddam pignus non esse contractum re initum*. Jam unusquisque videt, hic Rhodum, hic saltandum esse.

sylogismo (*) impugnare, cujus conclusio sit ipsa antithesis in formatione status controversiæ proposita (†).

(*) Magis alii commendant methodum Socraticam, quae per quaestiones procedebat. (H, §. XLIX.) Sed praeterquam quod illa jam pridem obsolevit, & non paucioribus sophistarum abusus patet, quam methodus hodierna: odium artis syllogisticae redolet hoc consilium, quum tamen illam non tam ars, quam mentis operatio sit, (§. LXXV.) Et quid, quaeso, interest, sive Socraticae quaeras, sive syllogisticae ratiocineris? Et quum hoc brevius, expeditius, quin & magis perspicue fieri possit, cur non hoc potius faceres? Exemplum cape hanc disputationem de thesi: *mens est spiritus*. Finge, SAPIENTEM interrogare, respondere AUDITOREM. S. *An concedes, obsecro, mentem cogitare?* A. *Quidni, o vir sapientissime. S. An putas, id, quod cogitat, simile esse lapidi, ligno, auro, argento, an alii cuidam materiae?* A. *Immo nulli. S. Sed vide, ne erres. Num tu fieri non posse existimas, ut materia, quaedam cogitet? Nulla efficit materia magnetis, pulveris pyrii, phosphori, quae itidem fortassis fieri posse negares, nisi te sensus convincerent. Quid ergo est, cur magis impossibile putes, materiam cogitare, quam magnetem attrahere ferrum, pulverem pyrium saxa rumpere, phosphorum in tenebris lucere?* A. *Id video, magis impossibile esse, cogitare materiam, quam illa fieri, quae in magnete, pulvere pyrio, phosphoro observamus, quamvis, me rationem non videre, fatear. S. Periculum, age, faciamus, an ita rem ad liquidum perducere liceat. Quae effecta in materia miramur, an non ex certa dispositione, forma & quantitate materiae explicari posse intelligis?* A. *Intelligo. S. Nonne ergo magnetem putas attrahere ferrum, quia ejus atmosphaera ferrum ambit, & illud tamquam vorlice suo ad magnetem rapit, vel ex alia simili causa? Nonne manifesto vides, pulveris pyrii particulas inflammatas ita se expandere, ut globum cum fragore protrudant? Nonne intelligis, phosphori quoque lucem non aliunde, quam ex ejus materiae dispositione, explicari posse?* A. *Ita videtur. S. An vero censes etiam, materiam disponi posse, ut cogitet? Finge in hoc lignum quamquamque quantitatem, figuram, duritiam, mollietatem, gravitatem, levitatem, quin qualitatem quamlibet, introduci, an cogitabit unquam?* A. *Immo nunquam vero. S. Vides itaque, materiam non cogitare?* A. *Immo video. S. Quid ergo cogitat, si id non agit materia?* A. *Id quod materia non est, quodque spiritum vocare solet humanum genus. S. Quid ergo superest, quam ut mentem nostram dicamus spiritum?* A. *Immo, talem esse mentem, jam non opinari, sed scire mihi videor.* En disputationem Socraticam. Sed quam paucis syllogismis comprehendi possunt illae interrogatiunculae!

(†) Et hinc pueriles sunt illae conclusiones, ad quas, tamquam ad sacram anchoram, confugiunt oppositentes parum exercitati: *qui hoc statuit, is male agit, is peccat contra analogiam juris, is absurde sentit, cet.* Potius si opponens velit impugnare thesin supra (§. CCXII *) propositam, formato statu controversiæ, ita ratiocinabitur:

Qui contractus obligat ex solo consensu, is non est contractus re initus.

Quidam contractus pignoris obligat ex solo consensu, Quidam ergo contractus pignoris non est contractus re initus. Hic conclusio ipsam continet antithesin, thesin contradictoriam.

Argumen-
tum adsu-
mendum.

§. CCXIV.—Ex eodem sequitur, ut vi. *respondentem* jam oporteat opponentis argumentum adsumere vel repetere, (*) quod ut facilius fiat, non decet opponentem condere syllogismos prolixos, & quos vel robustissimus agricola, vix sine laterum dolore recitare possit. Quo breviora sunt tela, eo fortius iis pugnatur cominus.

Ejus forma
examinanda.

§. CCXV.—Jam *respondens* vii. in primis dispicere debet, num forte syllogismi *forma* vitio quodam laboret, quamvis disputantes ea in re hodie plerumque sint negligentissimi. Et tamen neglecto formae vitio ad materiam respondere velle, est laterem lavare, & magno conatu maximas nugas agere (†).

Quae propo-
sitione negan-
da?

§. CCXVI.—Ubi nihil in forma vitii haeret, in alterutra praemissarum latitabit aliquid, quod falsum sit, si falsus est opponentis syllogismus. Et hic viii. *respondens* negare debet eam propositionem, vel, si nondum, quo tendat opponens, intelligit, ejus probationem exigere.

Quomodo ea
ab opponente
probanda?

§. CCXVII.—Hic vero jam in vagam declamationem exspatiari solet opponens, vel plerumque idem per idem *μετά τοῦ ἡδὲ φαντασίᾳ* probare nititur. Sed male agit *respondens*, si in ea re adquiescat. Potius jure quodam suo urgebit, ix. ut *opponens* propositionem negatam formaliter probet (‡).

(*) Quod non ostentandae memoriae causa repertum, sed ut adpareat, respondentem opponentis argumentum satis intellexisse. Et sane, qui id intellexit, is admodum infans esset, nisi illud vel iisdem, vel aliis verbis idem significantibus posset repetere.

(†) Multis exemplis solide id demonstravit philosophus accuratus, CORNEL. MARTINI *Analys. logic. Part. I. Cap. V. seqq.* Hinc veteres male solverunt argumentum MELISSI: *si ens generatur, habet principium. Sed non generatur, non ergo habet principium.* Quum enim respondere debuissent ad formam, ex regulis supra propositis: (§. LXXXVIII, 3) ipsi in materia frustra haeserunt.

(‡) E. g. in syllogismo supra (§. CCXIII.) proposito neganda esset minor. Jam male ageret opponens, si loco probationis in locum communem excurreret, & prolixè doceret, promissa omnia jure naturae esse servanda, distinctionem inter contractus reales, verbales, litterales, consensuales, ad subtilitates juris Romani pertinere, idque a viris doctis jam pridem esse demonstratum. Rectius minorem suam ita breviter probabit: *in quo contractu ex solo promisso actio datur ad rem tradendam, in eo obligatio ex solo consensu nascitur. In quodam contractu pignoris actio ex solo promisso datur ad rem tradendam. Quidam ergo contractus pignoris ex solo consensu nascetur.*

§. CCXVIII.—Si ne sic quidem in prosyllogismo omnia recte se habent: vel x. vitium statim indicandum, vel xi. nova probatio alterutrius praemissae exigenda, idque xii. tamdiu faciendum erit, donec jam ad fundamentum perveneris, quod opponens sententiae suae substravit (*).

An probatio
& quousque
persequen-
da?

§. CCXIX.—Ubi fundamentum opponentis per probationes ejus in aprico est: jam ad *respondentem* res redit, cujus jam officium erit, xiii. argumentum solvere, & propositionem aliquam sive in prosyllogismis (†), sive in argumento primario negare.

Ad quid res-
pondendum?

§. CCXX.—Respondendum autem formaliter, idque fit vel xiv. per CONCESSIONEM, si jam adparet, opponentis argumentum non esse contra thesin, vel xv. per INSTANTIAM, si adducto casu contrario ostenditur, propositionem aliquam non esse universaliter veram (‡), vel xvi. per INVERSIONEM, si ostenditur, ex illa propositione plane thesin suam fluere (||), vel xvii. per DISTINCTIONEM & limitationem.

Quomodo res-
pondeatur
per conces-
sionem, in-
stantiam, in-
versionem?

(*) Sic in praecedente prosyllogismo (§. CCXVII.) respondens minorem denuo jure negabit. Et hinc opponens eam probabit, e. g. ex L. i. pr. §. i. D. de pignoratit. act. Et inde argumentabitur: i. *Si pignus contrahitur nuda conventionione citra traditionem, actio dabitur ex solo promisso ad rem tradendam. At contrahitur nuda conventionione citra traditionem per L. i. pr. D. de pignorat. act. Actio ergo tunc dabitur ex solo promisso.* ii. *Si qui aurum ostendens aes creditori dedit, ad aurum tradendum conveniri potest, sequitur, ut ex solo promisso citra traditionem nascatur actio illa pignoratitia. At prius verum est per L. i. §. i. D. eod. Ergo & posterius.* Ita sane jam perventum eo, ut respondens totum opponentis fundamentum perspicue intelligat, adeoque nihil superst, quam ut responsione sua argumentum solvat.

(†) Prosyllogismi enim continent fundamenta, quibus opponentis argumentum innititur. (§. CCXVIII.) Subtritis fundamentis, omne, quod iis superstructum, corruat, necesse est.

(‡) E. g. si opponens usus esset argumento inepto: *nullus contractus realis est bonae fidei. Contractus pignoris est bonae fidei, (per definitionem). Nullus ergo contractus pignoris est realis: res ipsa docet, respondendum esse, negando majorem, eam enim non esse universalem. Facile id doceri posse per instantiam. Commodatum enim & depositum esse contractus reales, & tamen bonae fidei. Ita inter omnes constare, contractus innominatos re iniiri. Et tamen b. f. esse permutationem & contractum aestimatorium, §. 28. Inst. de act. L. 2. D. de permut.*

(||) Finge hoc argumento usum opponentem: *quod leges ipsae contractibus consensualibus accensent, id ad contractus consensuales omnino referendum est. Pignus leges contractibus consensua-*

Quomodo distinguendo & limitando?

Nec respondendum vaga declamatione, vel probatione thesios.

Replicatio opponentis.

Quomodo id fiat, si responsum concedendo, vel per instantiam?

§. CCXXI.—Ubi *distinctione* utitur respondens, xviii. ea breviter explicanda, adplicandaque erit, eoque facto limitandum ex ea argumentum, quod ista distinctione infringere cupit (*).

§. CCXXII.—Nihil ergo agunt respondentes, qui non uno horum modorum respondendi utuntur, sed vel vaga declamatione satisfacere conantur opponenti, vel loco responsionis in probationem thesios suae excurrunt. Quare quemadmodum illi oponentem, extra oleas vagantem, & sermoni vago laxantem habenas, suo jure monere possunt, ut formaliter opponat: ita & ipsi declamaturi recte urgentur, ut respondeant formaliter (†).

§. CCXXIII.—Et huc usque alter disputandi actus pertingit. Jam in tertio xix. opponens replicat, si quid habet, quo respondentis solutionem infringere possit.

§. CCXXIV.—Et quidem xx. si *respondens* totum argumentum *concessit*, ostendendum erit, argumentum omnino vel mediate, vel immediate, thesi contradicere. Sin xxi. per *instantiam* responsum: probandum erit, vel casus in contrarium adductos ad propositionem suam non pertinere, vel loco instantiae ipsum τὸ κρινόμενον sibi obtrudi.

libus accensent, (L. i. pr. D. de pignoral.) Est ergo pignus ad contractus consensuales referendum. Responderi poterit per *inversionem* vel *reversionem*: quod leges ipsae contractibus realibus accensent: id ad contractus reales referendum est. Pignus leges ipsae contractibus realibus accensent, (§. iv. Inst. quib. mod. re contr. obl.) Est ergo ad contractus reales referendum.

(*) Sic e. g. ad minorem prosyllogismi primi (§. CCXVIII*) respondendum erit *distinguendo* inter pignus, *latius* & *stricte* acceptum. *Late* acceptum significat omne jus, creditori in re debitoris constitutum, adeoque & hypothecam comprehendit, quae a pignore hoc sensu tantum nominis sensu differre dicitur, L. 5. §. i. D. de pign. At *stricte* pignus est, jus in re, ab hypotheca diversum, & quod per traditionem demum nascitur, L. 238. §. ii. D. de verb. sign. Jam verum quidem est, pignus priore sensu etiam contrahi nuda conventionione, puta per pactum hypothecae. At posteriore sensu qui hic obtinet, nuda conventio non sufficit, sed requiritur traditio. Hic limitandus erit opponentis prosyllogismus: Si pignus (stricte dictum, quatenus hypothecae opponitur,) nuda conventionione citra traditionem constituitur, actio dabitur ex solo promisso. At pignus (stricte dictum, & quatenus hypothecae opponitur,) nuda conventionione constituitur. Sic nego minorem.

(†) Unde omnino utiles sunt opponentis interrogationes: ad quam propositionem respondes? Concedisne illam, an negas? an distinguis? cet.

§. CCXXV.—Similiter, si per *inversionem* responsum xxii. opponentis erit ostendere, ex propositione suae thesin respondentis minime fluere. Ac denique xxiii. si ille *distinctione* usus fuerit, probare, vel fundamento destitui illam distinctionem, vel eam argumento suo adplicari non posse.

§. CCXXVI.—Replicationem hanc jam xxiv. iterum formaliter solvit respondens, idque xxv. tamdiu, fit donec alteruter, quod cum ratione (*) obvertat, non habeat.

§. CCXXVII.—Ubi haec leges disputandi utrimque accurate observantur, fieri profecto non potest, quin vel opponens demum in probatione deficiat, vel respondens ad concedenda contradictoria, vel absurda etiam, invitū adigatur (†). Quo facto, non amplius obscurum erit, ex utra parte stet veritas.

§. CCXXVIII.—De PRAESIDIS officio nihil adhuc diximus. Est enim haec persona accessoria, cujus officium est, feroces juvenes, & extra orbitam evagantes, in viam revocare. Oportet ergo illum virum accurate doctum ac prudentem esse. Si talis non est, frustra illi praescribentur regulae, quas, si vel maxime vellet, observare non posset.

§. CCXXIX.—Et haec ipsa est vera METHODUS ANALYTICA, cui in dijudicanda veritate locum esse diximus (§. CLXII. *) Est enim illa *meditatio, qua conclusiones ad sua principia, vel phaenomena ad suas hypotheses, tamquam ad Lydium lapidem, examinamus,*

(*) Cum ratione dico. Nam qui φιλονικίας studio disputant, semper habere se simulant, quod obverti possit, quamvis auditores, neutrarum partium, facile animadvertant, utri disputantium aqua haereat, vel uter plane ad incertitas redactus sit.

(†) Exempla insignia praebent colloquia bina, unum *Rabishonense* inter Hungerum, Tannerum, Greiserum ex una: & *Hunnium* ejusque socios ex altera parte habitum: alterum *Hemelshenburgense* inter theologum incomparabilem, Ge. Calixtum & Jesuitam Hildesiensem institutum. In *priore* enim Jesuitae eo adacti sunt, ut implicarent se contradictoriis: *pontifex summus, quando ex cathedra definiendo sententiam fert, numquam potest errare, &: summus pontifex aliquando, ex cathedra definiendo sententiam ferens, erravit.* Item: *Caiphas fuit summus pontifex illius anni, quo Christum condemnavit, &: Caiphas illius anni pontifex summus non fuit.* Vid. CORN. MARTIN. *Analys. log. Part. II. Cap. III. p. 239. seqq.* In posteriore Calixtus formaliter opponendo ita in angustias redegit Jesuitam, ut contraria simul vera esse, non obscure praes se ferret.

Quomodo, si per inversionem, vel distinctionem?

Duplicatio respondentis.

Unde de eventu disputationis iudicandum?

Cur de praesidis officio nihil dictum?

Methodus analytica.

Qualis sit
analysis de-
monstratio-
nis?

§. CCXXX.—Ergo quod ad demonstrationem dijudicandam attinet, in eo vertitur tota analysis, ut propositiones in sua subjecta & praedicata solvamus, ratiocinationes secundum formam & materiam; definitiones secundum sensiones, sensiones per experientiam examinemus. Ita enim facile adparebit, an tota demonstrationis series se recte habeat, & si male demonstratum, in qua parte istius catenae latitet vitium.

Analysis hy-
potheses.

CCXXXI.—Eodem modo, in dijudicanda veritate probabili, dispiciendum erit, primum an omnia phaenomena adducta sint, deinde an illa omnia ex hypothesi data commode possint explicari, ac denique, an non alia in promptu sit hypothesis commodior, ex qua illa phaenomena minore negotio fluere videantur?

SECT. IV.

De ratione, veritatem perspicue proponendi.

Connexio.

§. CCXXXII. **D**ENIQUE eum quoque fructum nos ex logica capere oportet, ut veritatem inventam cum aliis eo ordine eaque methodo communicemus, ut hi de ea se convictos esse fateantur. (§. CLX.)

Quibus mo-
dis veritas
cum aliis
communica-
tur?

§. CCXXXIII.—Id fit vel **DOCENDO** viva voce, vel **SCRIBENDO**. Utrumque pulcrum, et viro sapiente dignum est. Sed, qui ipsi nondum veritatem adsequuti sunt, nec quomodo cum suis principiis connectenda sit, perspexerunt, ii rectius sibi aliisque consulerent, si illi docendi scribendique prurium tantisper cohiberent, dum aetas, diuturna meditatio, & usus, cruda studia ad justam maturitatem provexissent.

Docentium
officium.

§. CCXXXIV.—**DOCENTIBUS** duo potissimum incumbunt, i. ut auditoribus non solum doctrinas suas, sed & earum nexum inter se perspicue ob oculos ponant, ii. ut eosdem de illarum veritate ita convincant, ne de iis cum ratione dubitare possint.

Quomodo
doctrinae
perspicue
proponendae?

§. CCXXXV.—Quum itaque doctrinae perspicue sint explicandae: (§. CCXXXIV.) id commodissime obtinebit docens, si i. accuratas rerum definitiones dederit, et quo pacto per illas res ab aliis discernendae sint,

ostenderit, ii. si vocabula *τεχνικά* accurate explicaverit (*), & iii. quaequaque tradit, exemplis aptissimis, jucundis & perspicuis illustrarit, denique, iv. an auditores omnia satis perceperint, data occasione, instituto examine, explorarit.

§. CCXXXVI.—Ex eo perspicue adparet, v. male docere, qui dictando in calamum auditores defatigant, qui vi. ad singulas doctrinas totas auctorum turmas conscribunt (†), quorum vix nomina recte excipiunt tirones, tantum abest, ut eos evolvere, vel illorum placita dijudicare possint, qui denique vii. variis digressionibus, doctis illis quidem, at parum ad rem facientibus, auditorum animos demulcent, & ita corvos deludunt hiantes.

§. CCXXXVII.—Quumque earum doctrinarum nexus a docentibus perspicue sit ostendendus: (§. CCXXXIV.) consequens est, viii. ut tale eligendum sit compendium, in quo doctrinae omnes, positionibus brevissimis comprehensae ad sua principia revocantur. ix. Ut semper inculcandum sit auditoribus, quomodo singulae doctrinae vel cum axiome, vel cum definitione cohaereant. x. Ut danda docenti sit opera, ne ex diversis principiis doceat (‡).

Quae perspicuitatem hanc impediant?

Quomodo doctrinarum nexus ostendi possit?

(*) Quum enim haec vocabula auditoribus plerumque incognita sint, & hinc vel maxime confusio oriatur, si ea aliter, ac docens velit, accipiant; omnino docentis erit, eam confusionem provirili evitare. Hoc plerosque docentes fugit, aut ii saltim infra dignitatem suam fore putant, si in his minimis versentur. Sed minima putanda non sunt, sine quibus majora non constant. Non puduit magnos theologos, fateri, *theologiam magna ex parte esse grammaticam*: & quo quaequo cum fructu docebit Ictus, nisi vocabula artis, e. g. *satisfactio, constitutum, usufructus, usus, habitatio, moram purgare*, & sexcenta alia tironibus cum cura explicari!

(†) Quamvis provectoribus haud parum utilitatis adferat optimorum librorum notitia: dici tamen non potest, quantum detrimenti tirones sentiant ex hoc testes citandi cacothae. Ita enim fit, i. ut auditores rem ipsam non teneant, sed u. se satis tamen eruditos existiment, si tantam sibi scriptorum notitiam adquisiverint. Praeterea iii. saepe hi scriptores pugnancia tradunt, adeoque iv. tiro, disciplinae ipsius ignarus, centones consuere, omniaque sine iudicio corradere paullatim adsuescet. Denique v. ita non ipsae disciplinae docentur, sed historia litteraria, quae sane omnem eruditionis ambitum non absolvit. Sed tale est saeculum, ut & maxime rudes his phaleris superbiant, & hoc apparatu, aliis sublecto, magnum dent strepitum.

(‡) Hoc iis contingere solet, qui, ubi se praelectionibus prae-

Quomodo au-
ditores con-
vincendi?

§. CCXXXVIII.—Quia porro docentis est, auditores doctrinarum suarum veritate convincere: (§. CCXXXIV.) per se patet, XI. docentem non auctoritate (*), sed rationibus niti, adeoque XII. doctrinas, quas inculcat, aut accurate demonstrare, aut, XIII. si in probabili veritate versetur, eam ex hypothesi perspicua explicare debere.

An & alio-
rum senten-
tiae refellen-
dae?

§. CCXXXIX.—Si quis ex me quaereret, XIV. an docens aliorum dissentientium sententias examinare debeat? distinguerem ego inter *tirones & proveciores*. Illos controversiis difficilioribus fatigare absonum est. His scrupuli etiam, ab aliis injecti, omnino eximendi sunt. Id quod fiet cum fructu auditorum, si primum sententiam dissentientium candide exposueris, deinde eorum argumenta recensueris sine furo, ac demum ea ex principiis tuis (†) perspicue solveris.

Virtutes do-
centis.

§. CCXL.—Ceterum ipse docentis finis suadet, XV. omnem adhibendam esse fidem. XVI. vitandam prolixitatem nimiam, XVII. auditores, qui scrupulos sibi eximi petunt, amanter esse audiendos, XVIII. eosdem a voluptate & petulantia, quantum fieri potest, ad virtutem revocandos.

An & nova-
turire docen-
em deceat?

§. CCXLI.—Sunt, qui & saeculo serviendum, & nova quam maxime docenda esse suadent (‡). Sed quemad-

parant, modo hoc, modo illud systema evolvunt, suaque arva ex his lacumis irrigant, parum solliciti, eademne sint illorum auctorum principia, an diversa & pugnancia.

(*) Dubitari quidem non potest, quin quaedam disciplinae auctoritatibus nitantur, veluti *historia*: sed non desunt sexcenta compendia, in quibus illae jam adductae sunt. Itaque historia ipsa docenda, & sicubi auctores coevi vel recentiores in circumstantiis discrepant, in veritatem secundum fundamenta probabilitatis historicae (§. CXXXIV. *seqq.*) inquirendum. De citatione legum in docenda jurisprudentia sententiam nostram aperimus in *praefatione Elementorum juris secundum ord. Pandect.*

(†) Ex tuis dico. Est enim hoc argumentum veritatis eximium, si non modo tuae doctrinae firmissimo nexu cohaerent, sed & aliorum dubia ex iis dextre solvuntur. Qui in arithmetica arte periculum faciunt, an recte subtraxerint, illi id per additionem explorant. Qui, an bene multiplicarint, scire cupiunt, divisione utuntur. Ita veritatis signum luculentum est, si falsitas inde refelli potest perspicue.

(‡) Est hoc aucupium, quo novelli doctores juvenes alliciunt, similes illis rhetoribus apud Perron. in *Satyr.* qui jam pridem eorum arcanum evulgavit: *adolescens, quoniam sermonem habes non publici saporis, & quod rarissimum est, amas bonam mentem: non fraudabo te arte secreta. Nimirum in his exercitationibus doctores peccant, qui necesse habent, cum insanientibus furere. Nam*

modum non semper antiqua novis praeferenda: ita nec nova semper antiquis meliora sunt. Quum ergo vitae, non scholae, discendum sit: consequens est XIX. ut nihil innovandum sit, ubi id veritatis studium non exigit. XX. Ut nec innovandum aliquid temere, ubi ex nova doctrina non major, quam ex vetere, utilitas adfulget, multo minus, XXI. ubi non sperandum, novam doctrinam in praxi aliquid emolumenti esse adlaturam.

§. CCXLII.—Id quod tamen non in eam partem accipiendum est, ac si inveteratos errores indicare & refellere, nefas esset: sed quod omnia sine necessitate innovantes promiscue, parum consulant discentibus.

An antiquos
errores defen-
dere?

§. CCXLIII.—Multum docendi onus sublevabunt XXII. ordo non interruptus, XXIII. eloquentia nativa, a loquacitate probe discernenda, & XXV. stilus perspicuus, amoenus, & philosophicus magis, quam declamatorius (*).

Notes docen-
tis.

§. CCXLIV.—Haec generalia docendi praecepta sunt. Quae speciatim in singulis disciplinis observari oporteat, eos, qui ipsi eam disciplinam probe didicerunt, facile docebit usus & illa iudicandi facultas, quae in doctore primum, secundum, ultimum est.

Cur ad singu-
las discipli-
nas descen-
dere non li-
ceat?

§. CCXLV.—De SCRIBENDIS libris praecepta plurima accumulare supervacuum foret, partim, quia methodus arbitraria est, partim quia singulae fere disciplinae aliquid singulare habent. Quum itaque ad specialia descendere infiniti res laboris esset: generalia tantum consecrabimur.

Libros scri-
bendi prae-
cepta trade-
re difficile.

§. CCXLVI.—Qui aliquid, quod ad veritatis cognitionem pertinet, scribunt, II. aut HISTORICE quid referunt; aut DISCIPLINAM ejusque partem proponunt, aut aliquid EXPLICANT, aut denique aliorum ERRORES REFUTARE conantur (†).

Praecipua
scriptionum
genera.

nisi dixerint, quae adolescentuli probent, ut ait Cicero, soli in scholis relinquuntur. Sicuti ficti adulatores, cum coenas ditium captant, nihil prius meditantur, quam quod putant gravissimum auditoribus fore, (nec enim aliter impetrabunt, quod petunt, nisi quasdam insidias auribus fecerint,) sic magister, nisi tanquam piscator eam imposuerit hamis escam, quam scierit appetituros esse pisciculos, sine spe praedae moratur in scopulo.

(*) Quia enim diversi sunt docentium & declamantium fines, illique audientes convincere; hi vel aliquid persuadere, vel eloquentiae famam captare, vel denique auditorium oblectare cupiunt: nihil minus docentes decet, quam concionari, declamare & aures magis demulcere, quam intellectum insituere.

(†) Hinc non curamus hic libellos satyricos, poemata, comoe-

Historia quo-
tupliciter
scribi possit?

§. CCXLVII.—HISTORIAS qui scribunt, eas vel ad certa *summa capita* referunt, vel totam ejus seriem *ordine chronologico* connectunt. Posterius & utilius, & ordini naturali convenientius esse, unusquisque videt, maxime quum ita facilius consiliorum & eventuum nexus in oculos incurrat, et sic historia vere fiat pragmatica, ac ab illis *νεωτολογίας*, queis vulgus historicorum delectatur, perpurgata. Sed prior methodus eo frequentior, quo pauciores historici in chronologica arte ultra *SCHRADERI tabellas* sapiunt.

Regulae in
scribenda hi-
storia obser-
vandae.

§. CCXLVIII.—Nihil vero ab historici officio alienius est, quam fingere, quae nemo memoriae prodidit, iudicia interponere, personarum characteres magis ex suo ingenio, quam secundum rei veritatem, inserere, orationes nunquam habitas comminisci, adfectus movere, res denique mediocres exaggerare pro lubitu. Sunt scilicet hae egregiae artes, quibus *VARILLASIUS*, *MAIMBURGIUS* & alii hujus furfuris scriptores ludibrio humani generis se exposuerunt (*).

Quomodo ve-
ritates certas
proponendae
dogmaticae?

§. CCXLIX.—Qui vel *DISCIPLINAM* vel ejus partem, veluti doctrinam aliquam specialem, vel veritatem demonstrabilem, proponere cupiunt, quam optime procedent, si exorsi a principiis, iisque probe munitis, ad conclusiones eo ordine progredientur, ut posteriora ex prioribus & lucem & robur accipiant. Unde reliquis omnibus praeferenda *methodus mathematica*, vel quae ad illam quam proxime accedit (†).

Quomodo ve-
ritates proba-
biles?

§. CCL.—Si veritates probabiles fuerint proponendae, recte initium capies ab historia phaenomenorum, iisque recensitis, addes aliorum hypotheses, ac his demum expensis, indicatisque, quae illas premunt, difficultatibus, tuam propones, eamque phaenomenis omnibus satisfacere, ostendes.

Methodi
scholastica,
caussarum,
erotematica,
miscella.

§. CCLI.—Non ergo elegantioribus placere poterunt methodi, quibus olim magnopere delectabantur homines, veluti *SCHOLASTICA*, quae *syllogisticae* &

tragoedias, fabulas Romanenses, & hujus generis alia, quorum praecepta alibi quaerenda.

(*) Conferenda hic omnino, quae de stilo historico commentati sumus in *Fundamentis stili cultioris, Part. I. Cap. II. §. LVII.*

(†) Nec tamen opus est, ut semper more mathematicorum singulas propositiones suis nominibus adpelles, nisi id tua sponte facere velis. Suficit, si ipsum ordinem, quantum licet, accurate observes.

formaliter omnia proponit, methodus *CAUSSARUM*, quam *Ramistae* potissimum probabant, *EROTEMATICA*, quae pueris magis & tironibus, quam doctis, prodest, ac denique *MISCELLA*, quae omnia sine ordine, prout calamum subeunt, effundit (*).

Quomodo
exegetica
scribenda?

§. CCLII.—EXEGETICA ubi tractare accurate volueris, *scopus* textus ex occasione illi scribendo data, & historia, nec non ex antecedentibus & consequentibus accurate eruendus, *textus ipse*, an recte se habeat, secundum regulas critices dispiciendum, tum porro in partes suas *solvendus*, partesque singulae secundum regulas de probabilitate hermeneutica (§. CCLXI. *sequ.*) *interpretandae*, ac denique *porismata* seu *consectaria*, dogmatica aequae ac elenctica, inde eruenda erunt.

Quomodo
elenctica?

CCLIII.—Qui denique aliorum scripta refellere conantur, iis primo omnium incumbit, ut, proposita thesi & antithesi, & utriusque ostenso discrimine, *πρώτον ψεύδος*, seu principium illud falsum, quod auctori illudit, profligant (†). Eo enim profligato, conclusiones illi superstructas brevibus stricturis confodere licebit, & ostendere, illas vel cum ipso auctoris principio connecti non posse, vel ex *πρώτω ψεύδει* fluere, vel aliis veritatibus, ab ipso auctore agnitis, repugnare.

An hoc scri-
bendi genere
utendum?

§. CCLIV.—Ad hujus generis scripta non temere se accingent homines sapientes, & tranquillitatis suae studiosi, nisi vel officii ratio, vel eorum fama, vel veritatis studium id exigat. Nec, si quid hujus generis scribendum, ruent in convicia, scommata, & calumnias, sed veritatem gravi oratione defendent, aliorum scommata, calumnias, aut contemnent, aut solide refutabunt, denique nimium petulantes, aut convictos ignorantiae in ruborem dant, aut plus saltem salis, quam fellis, iis adspargunt.

(*) Quid vero de *dialogistica methodo* sentiendum, qua veteres philosophi, Plato, Xenophon, Aeschines, Cicero, mirifice delectabantur? Eam aliquando prudenter adhiberi, jam in *Fundamentis stili cultioris, Part. II. Cap. III. §. I.* monuimus.

(†) Illud plerumque latet in definitionibus & axiomatibus inde male deductis, & hinc istae quam accuratissime cum sensio-nibus comparandae & expendendae sunt. Quid si auctor non nisi dissolutas vendat? Tunc vero nihil superest, quam ut ratiocinationes illius secundum regulas logicas examinemus, earumque absurditatem in lucem protrahamus.

Quo stilo
scribendum?

§. CCLV.—In omnibus his scriptis qualem stilum adhiberi oporteat, alibi docuimus (*). Jam addimus, textum ineptis & minus necessariis auctorum citationibus non esse interrumpendum, digressiones, ad rem non pertinentes, quam maxime fugiendas, adeoque nec sectandum genus scribendi per aphorismos, quorum vocabulis singulis magna adnotationum farrago subicitur, quamvis haec in compendiis scribendis laudem mereantur, si talia sint scholia, qualia illa esse oportere, supra monuimus. (§. LXIV.)

Conclusio lo-
gices.

§. CCLVI.—Et haec quidem in praesenti sufficiant. Pauca sunt quae diximus: at quae pro saeculi genio plerisque jam nimis multa videbuntur. Nobis hanc operam navare visum est disciplinae pulcherrimae, quam neglectum sui per omnem vitam severissime vindicare, res ipsa docet, & magistra rerum, experientia.

ΑΛΗΘΕΥΕΙΝ ΕΝ ΑΓΑΙΗΗ.

(*) Conferenda & hic *Fundamenta stili cultioris, Part. I. Cap. II. §. LVI.*

MENDORUM INDEX

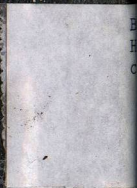
LOGICES.

PAG.	LIN.	DICITUR.	LEGATUR.
4	7 marg.	invontores.....	<i>inventores</i>
13	29	Atsi.....	<i>At si</i>
18	9 marg.	Simpliter.....	<i>Simpliciter</i>
23	15	leguntus.....	<i>loguntus</i>
36	37	Certu.....	<i>Certus</i>
39	30	quae.....	<i>quae</i>
Eod.	35	perinct.....	<i>perinct</i>
48	17	est, idem.....	<i>est idem</i>
53	27	idem.....	<i>idem</i>
Eod.	37	nt.....	<i>ut</i>

Elenchus capitum logices.

	PAG.
Cap. I. De logicae natura et constitutione..	3
Cap. II. De natura intellectus humani.....	5
Cap. III. De veritate, eique opposito falso...	25
Cap. IV. De mediis veritatem inveniendi com- municandique cum aliis.....	40

E
H
C
462
00